

To af brødremenighedens grønlandske medarbejdere fortæller¹

Oversat af Karen Hagedorn og Marie-Louise Deth Petersen

Minder om brødremenighedens missionærer

Af Kristian Tobiassen²

Jeg glemmer aldrig den følelse, som den tyske brødremenigheds afrejse herfra i 1900 affødte hos os. Vi, som de tog vare på, vil aldrig kunne glemme, hvor glade vi var for dem og hvor nødigt vi ville skilles fra dem. Vi gjorde os forskellige tanker, da vi skulle slutte os til den danske menighed og være under dens præsters og hjælperes opsyn. Ja måske kan man ikke bebrejde os denne følelse, da de europæere som vi havde vænnet os til i så mange år, skulle forlade os for aldrig at vende tilbage hertil. – Derfor vil jeg ikke undlade at nedskrive nogle erindringer om dem, skønt jeg havde håbet (og ventet), at der ville være andre, der skrev, for de har jo haft adskillige hjælpere på Godthåb-egnen og de skal også have haft mange hjælpere nede syd på. Men nu da jeg er ene tilbage af dem på Godthåb-egnen, vil jeg gerne bringe en tak til alle vore grønlandske kateketer og præster, som har arbejdet og som skal arbejde iblandt os. Men navnlig bør vi takke Gud, som i alle måder leder vore liv og er den eneste som skaber kraft til det arbejde, der er så meget større end alt andet.

Overalt bliver jeg mødt med spørgsmål om skikkene hos brødremenighedens missionærer og om de sædvaner, de indførte. Jeg har altid følt, at der hos folk er et inderligt ønske om at høre om dette, selvom der til tider er blevet skrevet og trykt artikler om det. Og alligevel giver disse et temmeligt ufuldstændigt billede, der godt kan skabe misforståelser. Jeg vil også gerne skrive lidt om, hvad jeg ved om disse missionærer, for at det kan tjene som minde for vore efterkommere, hvis det skulle blive trykt. Missionærerne i brødremenigheden handlede jo – fra 1733 til 1900 – altid på én og samme måde overfor den menighed, som de tog vare på. Jeg vil ikke komme ind på de ting, som generationerne før os har fortalt dem, men som sagt ene og alene hvad jeg selv ved.

Først skal jeg kort forklare, at herrnhuterne besøgte os hvert efterår og forår (i embeds medfør). Dette adskilte sig ikke meget fra, hvordan man (præsterne) nu besøger os. Ja nu yder man os endog mere opmærksomhed. Vi får nu besøg af overkateketen om vinteren og

om foråret. Men jeg vil bare fortælle lidt om det:

Hvert efterår og forår når vore tidligere missionærer kom, var det første de gjorde at besøge og tale med hvert ægtepar (mand og kone på én gang). På samme måde var der samtaler med de ugifte unge mænd og kvinder hver for sig. Således gjorde de på alle deres besøg. Derfor tilbragte de gerne mere end én dag med at besøge alle husene på stedet. (Og grunden til at de kunne give sig god tid var nok denne: At deres menighed var så lille og at de kun beskæftigede sig med ting vedrørende menighedens pleje, da de ikke havde kateketelever. Der var selvfølgelig nogle elever, men kun få, og en del af året var det kun børn, de skulle undervise.) Og når de havde sluttet dette arbejde og havde undervist børnene, holdt de gudstjeneste og senere altergang. Her var deres fremgangsmåde iøvrigt også en smule anderledes: I næsten alle vintermånederne holdt de forsamlinger (holdt altergang). Ligeledes afholdt de »kærlighedsmåltider«. ³ Dette brugte de før altergangen ved de store højtider – ligesom vi nu har for skik, når vi knæler – men de brugte ikke håndspålæggelse.

Jeg vil nævne deres kirkelige skikke, som var følgende: 1) Enkernes dag den 2. feb., 2) Ægteparrenes dag den 26. dec., 3) De unge ugifte mænds dag den 28. dec., 4) De unge ugifte kvinders dag 2. påskedag, og endelig 5) børnenes, som kaldtes »juleaften«. Da blev små børn og skolebørn indtil 12 gamle understøttet med tællelys ved gudstjenestens slutning.

1) De fejrede enkernes dag ved om eftermiddagen at holde en gudstjeneste kun for dem. De talte formanende og læste en udvalgt tekst, der passede til enkerne. Især benyttede de kap. 5, 5–6 i Paulus' første brev til Timoteus. ⁴ Også det materielle blev der draget omsorg for ved at forære enkerne og deres børn tøj. Der blev uddelt gryn, rugbrød og tobak. Når jeg som hjælper blev hidkaldt før den 2. feb., hentede jeg tingene til enkerne og deres børn (de faderløse) i Kangeq. Så medbragte jeg selvfølgelig alt, hvad min kajak kunne rumme.

2) Ægteparrene fejrede også deres dag med en gudstjeneste og blev ligeledes formanet. Også for dem læste de en passende prædikentekst, men gudstjenesten var sjældent lang.

3) og 4) Da dagene for de ugifte unge ikke formede sig anderledes, vil jeg på samme måde kort omtale dem. Der blev holdt en særskilt gudstjeneste for dem, og der blev fremsagt formaninger fra brevene til Timoteus. Også Jesu barndom (ungdom) blev omtalt (Luk., 2, 52). ⁵ Især prædikede de over den hellige skrift i deres formaninger. Denne gudstjenestes form afveg ikke fra de andre, og der valgtes en tekst, der kunne være opbyggelig for menigheden, for de unges vedkommende fx.: »Jesu ungdom« og 2. brev til Timoteus, 2, 22. ⁶ – Derfor har herrnhuternes skikke unægtelig været os til gavn, og vi har ikke bare hørt om dem, men det har båret frugt gennem deres mangeårige arbejde.

Deres gudstjenester adskilte sig som bekendt næsten ikke fra andre, og dem vil jeg ikke omtale. Kun dette vil jeg kort nævne: Om lørdagen sang man ad-

Missionær Otto Heinke og familie. Foto: John Møller, KNK, Landsmuseets billedsamling.

skillige salmer og sluttede med en bøn. – Vinteren igennem indtil påske læste de Guds ord to gange om ugen. Fra Palme-

søndag gik man ind i den stille uge og holdt gudstjeneste hver dag. Man højtideligholdt den stille uge indtil Lang-

fredag (Jesu dødsdag), sådan som vi stadig har for skik. Dengang da disse skikke var i brug, mens de boede iblandt os, fulgte vi dem selvfølgelig med glæde. – Jeg har ikke noget mere vigtigt at sige om dem, men jeg vil gerne understrege dette: Vore tidligere missionærer var utrættelige i deres arbejde. I sommertiden kunne man især se dem arbejde med jorden, græsset og andet omkring huset, hvis de ikke var beskæftiget indendørs med tømmerarbejde. Det var ligesom de altid havde noget at bestille. Sommetider tog de ud for at samle drivtømmer eller græs.

Det var en uforglemmelig dag den dag i begyndelsen af 1900, da vi for sidste gang var i kirke og gik til alters hos Otto Heinke⁷ i Saqqarliit.⁸ Den kærlige følelse af Herrens tilstedeværelse, som mærkedes i så meget, kunne man heller ikke undgå at føle ved denne lejlighed. Nu afdøde N. E. Balle⁹ deltog også i gudstjenesten. Dagen var dejlig og festlig, men trods alt iblandet vemod over at skulle skilles. Efter gudstjenesten bad Balle mig om at komme på besøg om eftermiddagen. Jeg gik derhen og bad sammen med ham, som han havde ønsket, og jeg glemmer aldrig hans trøstende og opbyggelige ord. Da jeg lyttede til ham, mens han bad så inderligt, var det, som om han bare bad for mig, skønt jeg godt kunne høre, at han bad for os alle (den tyske og den danske menighed) under et. Jeg mindes tit den følelse, som blev indgydt mig af denne gamle fromme præst. Det var jo, som om han vidste, hvordan mit liv havde formet sig og hvordan det ville gå mig i fremtiden, og at livet ikke altid er let, men at der op-

står vanskeligheder, som vi må overvinde. Og jeg følte det, som om hans bøn var blevet hørt allerede mens han bad.

Ligeledes mindes jeg ofte Otto Heinke's sidste ord om os herrnhutere. Noget af det jeg husker er: »Guds vilje er ubøjelig. Først afslog vi ganske vist og opfattede det som et nederlag at blive jaget væk. Da vi for to år siden for første gang hørte om det, sagde vores ledelse ganske vist nej, men nu forstår vi, at vi må affinde os med vor afrejse af denne grund: Det er ikke så få penge, menigheden hvert år bruger på jer. Vi føler, at vi bør bruge de penge som anvendes her, blandt andre, der er hedninge og har større behov. Og I som ikke længere har brug for missionærer, må flytte til den danske menigheds præster, for vor lære er den samme som deres. Der er nok lidt forskel i vore skikke, men ikke af betydning. Og dette kan vi sige: Det vil være godt for jer, om I indgår i den danske menighed og kommer under deres dygtige præsters tilsyn, og det vil være heldigt for jeres børn, fordi de vil lære mere. Når de bliver undervist af jeres dygtige unge landsmænd, som er uddannet på seminariet og som nu bliver jeres kateketer, vil det være til gavn for jer alle. Den danske mission kan gøre således, fordi den har mange penge; vi formår det ikke. Og I som var hjælpere vil ikke blive afskediget på nedværdigende måde. Netop for jeres skyld havde vore ledere den tanke, at alle missionsstationernes bygninger i Sydgrønland skulle sælges. Og brødremenighedens ejendomme er nu blevet solgt, men kun for et lille beløb¹⁰.« Så vidt jeg husker,

lød noget af det sidste han sagde sådan: »Nu er vores eneste bekymring, at vi adskillige gange har bemærket hos jer, som vi skal forlade, at flere iblandt jer holder fast ved et utugtigt og skamløst levned. Det er kun til at ynkes over, hvis sådanne som før tog sig iagt på grund af os og nu ikke længere gør det, bliver optaget i den danske menighed, og man kan kun grue for, at de endog vil blive en belastning for den danske menighed, som I skal være sammen med, og at de vil opføre sig utugtigt og dadelværdigt«.

Gudskelov viste det sig, at der ikke var særlig grund til bekymring. Derimod er folk blevet mere og mere grebet af vækkelsen, skønt der har været nogle nedslående tilfælde, som har vakt sorg hos vore nye ledere.

Jeg har nedskrevet dette ved at forkorte og kun udvælge det vigtigste fra mine erindringer. Selvfølgelig må vi ære vore tidligere missionærer, fordi deres kærlighed, deres trofasthed mod dem, de tog vare på, og deres anstrengelser er uforglemmelige. — Jeg vil heller ikke undlade at omtale Schultz-Lorentzen,¹¹ som var vores præst, dengang vi overgik til den danske menighed. Han sørgede forstandigt og betænksomt for det, som vi havde gavn af og som vi ellers ville have savnet, ved i starten at lade os synge de salmer, som vi var vant til fra vore egne gudstjenester. I begyndelsen

var vi jo altfor ukendte med melodierne til de salmer, som vi bruger nu. Vi vænede os på denne måde efterhånden til dem, som den danske menighed bruger, og de støder os ikke længere. Endvidere synes vi, at Christian Rosing¹² (præsten), som var overkateket i Godthåb og som var os en god støtte og hjælper, da vi lige var kommet til den danske menighed, hører til dem, der ikke skal glemmes, og vi taler om ham, hvergang der er anledning til det. I kan nok forstå, at man som ansat i en menighed altid synes det virker fremmedartet, når nye skikke tages i brug.

Lad mig til sidst omtale den smertefulde oplevelse sidste sommer, hvor vi måtte tage afsked med provst Knud Balle.¹³ Vi følte det alle som et stort savn, da han døde. Vi i Kangeq, der havde været herrnhutere, kendte ham så godt. Det var jo hans far, som gennem sit eksempel havde gjort sine børn, Knud og Frederik Balle,¹⁴ så uerstattelige for os herrnhutere. Denne agtværdige og afholdte families kærlighed og hjælpsomhed må ikke glemmes. Da Frederik Balle stadig lever, må vi folk fra Kangeq derfor ikke undlade at takke ham. For på alles vegne at sige ham tak har jeg skrevet dette som minde, så det kan blive kendt af vore efterkommere, hvis det skulle blive trykt.

Kangeq, den 10. feb., 1929.

Nikolaj Edinger Balle med familie. På øverste billede er personerne fra venstre (bagest): Kathrine Balle (senere gift Binzer), fru Fleischer, Nikolaj Edinger Balle og Knud Balle, (forrest): Elisabeth Balle (senere gift Mathiesen), Kristian Balle og Johannes Balle. Fotos: John Møller, KNK, Landsmuseets billedsamling.

